

Товариство «Знання» України
Інститут проблем походження і розвитку Всесвіту і життя
Національний науково-дослідний інститут українознавства
Центр «Українознавство» Товариства «Знання» України
Відділення загальної біології НАН України

СВІТОГЛЯДНІ ЧИТАННЯ З НАГОДИ 200-РІЧЧЯ Ч. ДАРВІНА

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ТА МАТЕРІАЛІВ
Міжнародної науково-практичної конференції
«Світоглядний вибір і майбутнє науки
та освіти в ХХІ столітті»**

Київ
Четверта хвиля
2010

СВІТОГЛЯД І НАУКА

Огірко Ростислав Семенович

канд. юрид. наук, Інститут проблем походження і розвитку Всесвіту і життя

E-mail: ogirkor@ukr.net

Актуальність названої проблеми зумовлена очевидною близькістю і навіть взаємопроникненням змісту обох понять. Але, перш за все, ця актуальність спричиняється значною поширеністю в науковій літературі тези про виключну пріоритетність та істинність, „прогресивність“ серед інших видів світогляду так званого наукового світогляду [1].

Найбільш загальне визначення світогляду, яке дається у філософській літературі, зводиться до того, що це система поглядів людини на світ і духовне його освоєння [2]; або- це „самовизначення людини щодо її місця у світі та взаємовідносин з ним“ [3]. Проте світогляд є досить складним духовно-інтелектуальним утворенням і має насправді дуже розгалужену будову. У структурі світогляду є три головні компоненти: основні рівні світогляду (життєво-практичний і теоретичний); історичні різновиди (форми) світогляду: міфологічний, релігійний, філософський; та основні компоненти світогляду: світорозуміння (пізнавальний елемент світогляду); світовідчуття, а саме, ціннісний елемент світогляду, який показує, що світогляд є не лише знанням, але й відношенням людини до світу і до самої себе. Третій елемент світогляду – мотиваційно-діяльнісний, спрямований на втілення індивідуальної позиції у житті, реалізація настанов і досягнення власних цілей.

Пізнавальний елемент світогляду дуже істотний і являє собою систему уявлень та знань про світ як універсум, про місце людини у ньому, але основна функція світогляду не стільки пізнання, скільки духовне самоутвердження, самореалізація, самовизначення людини у світі. Тому світогляд принципово не обмежений лише сукупністю знань та уявлень про світ і людину, але включає в себе оцінку суцього, цінності та ідеали, вірування, життєві принципи та настанови, змістом яких є проблеми, що стосуються граничних засад взаємозв'язку людини і світу, до яких відносяться питання, що таке добро і зло, краса, що таке смерть?; хто така людина і яке її становище та призначення у світі; що є причиною існування та першоосновою світу; в чому полягає смисл людського життята ін. [4]. Ці світоглядові проблеми по-іншому можна назвати „вічними“ проблемами, тому що на них людина не може дати не тільки кінцевої, завершеної відповіді, але й єдиної і однозначної.

Наука серед таких граничних засад взаємозв'язку людини і світу спрямована на рішення проблеми істини і є системою впорядкованих і перевірених знань, яка склалася історично і постійно розвивається у відповідності з вродженням прагненням людини до пізнання істини і тими критеріями її науковості, що їх сучасна наука ви робила для себе, і які сьогодні потребують розширення, оскільки обмежують пізнавальні можливості науки. Тому „світогляд і наука є принципово різними формами духовного освоєння світу. Наука вважає умовою та ідеалом наукового знання неупереджене, незацікавлене, максимально об'єктивне, позбавлене від суб'єктивних „нашарувань“, від людських цінностей та оцінок відображення дійсності. Наука намагається пізнати світ, яким він є „сам по собі“, незалежно від того, яким би його хотіла бачити людина, що вона від нього хотіла би очікувати. Наука посилається на сферу суцього, на сферу існуючих фактів. Світогляд має принципову іншу „систему координат“. Він є баченням світу з єдиного центру – з позиції людини... На відміну від науки світогляд відображає не стільки об'єктивносущє, скільки належне і бажане, з позицій певного ідеалу і суб'єктивних цілей людини“ [5].

Якщо такі ідеали людина одержує через Откровення звише, то зі сторони форми ми маємо такий компонент сучасного світогляду як монотейстичні релігії, що дають однозначну відповідь на головне світоглядне питання: хто або що є в основі світу і людського існування і в чому сенс цього існування. З цієї точки зору вся людська історія сповнена драматичної боротьбою двох протилежних світоглядів, які про те завжди по своєму поняттю кожен є єдиним, інтегративним і включає в себе відповіді на проблеми всіх сфер людського існування і практичної діяльності. І лише в Новий час внаслідок помилкової переоцінки можливостей людського розуму наука різко протиставилася (і, як бачили, цілком необгрунтовано) релігійному компоненту світогляду.

Але сьогодні стає все очевиднішим, що всі інші елементи світогляду і наука складають єдиний комплекс, причому провідним елементом у цій взаємодії є не наука. Аргументом тут можуть бути хоча б відомі факти ліквідації генетики і кібернетики (інформатики), як окремих галузей науки і фізичне знищення провідних вчених в колишньому СРСР саме по причині загрози з їх сторони існуванню марксистському лєнінсько-сталінському світогляду. Тому з другого боку слід критично сприймати те розуміння взаємозв'язку світогляду і науки, які пропонуються новітніми постмодерністськими проектами осмилення розвитку сучасної філософії та методології науки, коли відкидається саме поняття наукової істини як смислу науки і поняття метафізики як смислового ядра світогляду.

Література

1. Філософський енцикл. словник. Київ, 2002, с. 569.; Владимиров А.А., Щуров В.А. Философия науки, М., 2007, с. 213.
2. Владимиров А.А., Щуров В.А. Философия науки, М., 2007, с. 210
3. Філософський енциклопедичний словник. НАН України. Київ, 2002, с. 569
4. Сілаєва Т.О. Філософія. Курс лекцій. Тернопіль, 2000, с. 5
5. Там само, с. 4.